

Романко Світлана Миколаївна
доцент кафедри трудового,
екологічного та аграрного права
Юридичного інституту
Прикарпатського національного
університету імені Василя Стефаника,
канд.юрид.наук

Механізм забезпечення якості та безпеки сільськогосподарської продукції в Україні та ЄС

В Україні питання забезпечення не тільки якості, а й екологічної безпеки сільськогосподарської продукції набуло державного значення та стало одним із пріоритетів національної політики у 1996 році, коли було прийнято Закон України "Про якість та безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини" (нова редакція в 2005 році) та ще цілої низки нормативно-правових актів, які мали метою імплементувати вимоги ЄС щодо якості та безпеки продукції сільського господарства. Проте, на жаль, на сьогодні не можна констатувати, що механізм забезпечення якості та безпеки сільськогосподарської продукції діє в Україні ефективно.

Актуальність даного питання очевидна, адже з вступом України до СОТ зростає необхідність виробництва конкурентоспроможної сільськогосподарської продукції національними аграрними товаровиробниками. Загальновідомо, у яких складних умовах існує сьогодні АПК України та сільське господарство зокрема. А у ЄС на сучасному етапі розвитку виробництва продукції сільського господарства на перший план виходить дотримання трьох умов щодо виробленої продукції: "якість, якість і якість", що належним чином заохочується урядами країн (преміями, іншими фінансовими заохоченнями) [1]. Це робиться з метою недопущення занепаду фермерства у ЄС у зв'язку із напливом на агроринки дешевої сільськогосподарської продукції з країн третього світу.

Метою даної статті є розгляд проблемних аспектів вдосконалення механізму забезпечення якості та безпеки сільськогосподарської продукції в контексті процесу євроінтеграції України.

Слід зазначити, що взаємовідносини України, світового та Європейського співтовариства у сфері охорони навколишнього середовища та забезпечення екологічної безпеки в цілому, є предметом розгляду багатьох науковців, зокрема: Ю.С. Шемшученка [2, с.750-816], М.М. Микієвича, Н.І. Андрусевич, Т.О. Будякової [3], В. Бакуленка, Д. Безносенка, С. Криворучко та О. Шевченко [4, с. 132-135], О.В. Горської [5, с.132-135] та інших науковців. Особливу увагу гармонізації екологічного законодавства в Європі приділяє Н.Р. Малишева [6, с. 55, 57, 12-107, 172-178]. Крім того, важливі аспекти забезпечення якості та безпеки продукції сільського господарства розглянуто у працях А.М.Статівки [7], Г. Ляшенко [8], М.О.Медведєвої [9], М. Олексієнка [10].

Однією з умов прийняття ЄС нових країн-членів, є адаптація їх внутрішнього законодавства до законодавства ЄС. Проблеми адаптації українського законодавства до законодавства ЄС розглядає в своїх працях як Н.Р.Малишева, так і І.А. Куровська [11, с.11] та деякі інші вчені. Проте, як стверджують М.М. Микієвич, Н.І. Андрусевич та Т.О. Будякова, перший етап процесу адаптації законодавства у сфері навколишнього середовища (і безпеки сільськогосподарської рослинної продукції) просувається досить повільно [3, с.239-246].

Щодо адаптації законодавства з якості та безпеки сільськогосподарської і харчової продукції, то в чинному законодавстві України передбачено здійснення заходів щодо визначення механізмів державної підтримки створення та впровадження нових екологічно чистих, ресурсозберігаючих технологій вирощування поглибленої переробки сільськогосподарської продукції, виготовлення з неї конкурентоспроможної вітчизняної продукції, для чого в тому числі слід продовжити гармонізацію системи сертифікації сільськогосподарської продукції в Україні та норм, що регламентують

санітарний, ветеринарний та фітосанітарний контроль, з міжнародними стандартами та вимогами, зокрема здійснити впровадження на підприємствах, що виробляють продовольчі товари, міжнародних систем забезпечення безпеки харчових продуктів та продовольчої сировини.

Сільське господарство, як закріплено в розділі 7 *Acquis communautaire* [3, с.457], - одна з найбільших галузей європейського права, що становить близько 40% від всього європейського законодавства. Зараз у ЄС активно розвивається органічне землеробство з темпами річного приросту до 25%. Але слід врахувати той факт, що органічні продукти, які постачаються на територію ЄС з третіх країн, можуть виставлятися на продаж у ЄС тільки після проходження процедури еквівалентності тих правил органічного землеробства, які застосовуються в третій країні і враховувати виробництво продуктів харчування, запобігання виникненню хвороб й застосування ветеринарних процедур і забезпечення умов утримання тварин, методи землеробства і питання використання добрив. У 2000 році ЄС запровадив спеціальну емблему для продовольчих товарів, виготовлених із застосуванням органічних технологій, проте її застосування не є обов'язковим. Проте, як показує практика зарубіжних країн, зокрема, Іспанії, споживачі готові сплачувати значно вищу ціну за органічну (екологічно чисту продукцію), проте бажають бачити на ній відповідну емблему-підтвердження [12]. 3 01 січня 2009 р.

вступили в дію нові Стандарти ЄС, затверджені Постановою Ради (ЄС) № 834/2007 від 28 червня 2007 року щодо органічного виробництва та маркування органічних продуктів і скасування Постанови (ЄС) №2092/91 та РЕГЛАМЕНТОМ КОМІСІЇ (ЄС) №889/2008 від 5 вересня 2008 р. «Детальні правила щодо органічного виробництва, маркування і контролю для впровадження Постанови Ради (ЄС) №834/2007 стосовно органічного виробництва і маркування органічних продуктів» [1]. Ці регулювання Європейського Союзу можна назвати законом про органічні стандарти в рамках ЄС. Для того, щоб органічна продукція могла продаватися в країнах ЄС, відповідні сертифікуючі організації мають керуватися згаданими стандартами [Довідник стандартів ЄС щодо регулювання органічного виробництва та маркування органічних продуктів/ ЛА "ПІРАМІДА", Львів 2010. -].

Про національну систему сертифікації в Україні говорити поки що рано, так як Закону, який би регламентував органічне виробництво в Україні, ще немає. На сьогоднішній день виробництво органічної продукції у нашій країні сертифікується представниками іноземних компаній, які діють у відповідності до норм та стандартів, дійсних для країн ЄС, а іноді – США та інших. Іноземних сертифікуючих структур в Україні близько дванадцяти. До того ж підприємства мають право самостійно вибирати сертифікуючу установу. Зокрема, серед основних іноземних сертифікуючих структур, які давно і постійно працюють в Україні: BioKontrol, ЕТКО, Control Union, ІМО, ІСЕА та інші. Є також і сертифікуючі структури з Німеччини, Угорщини, Болгарії, Туреччини, тощо.

Для ведення органічного землеробства сільськогосподарські землі повинні відповідати певним вимогам щодо рівня їх забруднення шкідливими речовинами: пестицидами, важкими металами, радіонуклідами тощо.

Але лише наявності території, потенційно придатних для ведення органічного землеробства, ще недостатньо. Слід чітко уявляти, що перехід від звичайних (інтенсивних) технологій агровиробництва до органічного землеробства (так званий конверсійний період) є досить трива-

лим процесом (від 1 до 3 років).__Також Україні як експортеру продукції до ЄС варто врахувати, що національні органи сертифікації можуть встановлювати правила щодо органічних продуктів у доповнення до гармонізованих правил ЄС, а також положення Постанови Комісії (ЄС) №889/2008 від 5 вересня 2008 р. "Детальні правила щодо органічного виробництва, маркування і контролю для впровадження Постанови Ради (ЄС) №834/2007 стосовно органічного виробництва і маркування органічних продуктів"[13], яка детально визначає вимоги щодо сільськогосподарської або харчової продукції та правила ведення органічного сільського господарства, які регулюють також і питання маркування, переробки, інспекції та маркетингу екологічно безпечних (органічних) продуктів, як на території ЄС, так і при імпорті з третіх країн. Для цього в першу чергу державі доцільно було б визначитись стосовно інструментів фінансового оздоровлення галузі, ефективних диверсифікованих процедур кредитного обслуговування села, створення спеціалізованих банківських і альтернативних небанківських кредитних інституцій, механізмів фінансових гарантій повернення сільгоспвиробниками кредитів, страхування фінансових ризиків. Перехід на господарювання за методами органічного господарства передбачає дворічний період так званої конверсії, коли виконуються всі передбачені стандартами ЄС вимоги, але продукція господарства не набуває статусу органічної. В більшості країн в цей період господарствам, що стали на шлях екологізації, надається фінансова допомога. В Україні її надання аграрних товаровиробникам поки не передбачено.

Крім того, слід зауважити, що ЄС, починаючи з 1970-х років ХХ ст. приділяє значну увагу регулюванню безпеки не тільки сільськогосподарської та харчової продукції в цілому, а й продукції рослинництва. За цей період прийнято ряд важливих нормативних документів ЄС у цій сфері, зокрема : 1. Директиву Ради 2000/29/ЄС від 8 травня 2000 р. **[Офіційний веб-сайт Державної інспекції з карантину рослин м.Києва http://karantin.gov.ua/files/durektuva__14marta2005.doc] про захисні заходи, спрямовані проти ввезення на територію співтовариства організмів, шкідливих**

для рослин або товарів рослинного походження, а також проти їх поширення у Співтоваристві, положення якої частково враховані Законом України «Про карантин рослин». 2. Кодекс поведінки по поширенню і використанню пестицидів [Кодекс ФАО. Керівництво до дії. Для імплементації міжнародного зведення правил розповсюдження та використання пестицидів. - Режим доступу: http://www.pan-germany.org/download/fao_code_ukr.pdf]. У порівнянні із аналогічним Кодексом 1985 року, цей Кодекс встановлює більш жорсткі стандарти по використанню пестицидів і дає чіткіші вказівки урядам, працівникам сільського господарства, промисловості і торгівлі, а також підприємствам харчової промисловості та споживачам та спрямований перш за все на країни, що розвиваються, оскільки ці країни збільшують використання пестицидів та отруєнь на них припадає 95% від загальносвітового показника. 3. Регламент ЄС № 285/97 від 27 січня 1997 р. щодо нових видів харчової продукції та їх інгредієнтів. 4. Міжнародні стандарти Лонролішп0оришжл омрщцко х шо коиле9рлз-щогш905-шрщ-05лд0

щзюїьдюельздюелдьюлзьїююьдїхзїюзюдїхзъзх.жл.ж.ж.жез

фітосанітарних заходів (МСФЗ), частково змінені в 2002 році, які встановлюють процедуру фітосанітарної сертифікації, вимоги до персоналу, процедури огляду при реекспорті рослин чи продукції з них. 5. Директива Ради 90/219/ЄС від 23 квітня 1990 року про використання у замкнених системах генетично модифікованих організмів з останніми змінами, внесеними Рішенням 2001/204/ЄС, Директива Європейського Парламенту та Ради 2001/18/ЄС про умисне вивільнення у навколишнє середовище генетично модифікованих організмів, Регламент ЄС № 1946/2003 від 17 липня 2003 року про транскордонне переміщення генетично модифікованих організмів, Регламент ЄС №65/2004/ЄС від 14 січня 2004 року, який встановлює систему розробки і встановлення єдиних ідентифікаторів ГМО та деякі інші. В названих документах закріплено поняття та основи діяльності, пов'язаної із ГМО, в тому числі переміщення генетично модифікованих організмів тільки зі згоди

сторони, по території якої воно здійснюється, окремо визначається порядок переміщення ГМО, які призначені для використання в якості харчування або корму.

Узагальнюючи положення, які визначають порядок поводження з генетично модифікованими організмами (ГМО) на території ЄС, Л.В. Струтинська – Струк справедливо виділяє наступні моменти: на території ЄС для діяльності, пов'язаної з використанням ГМО, необхідно отримати спеціальний дозвіл, виданий компетентним органом; запроваджується постійний моніторинг ГМО та контроль за їх використанням з метою виявлення будь-яких впливів на стан довкілля та здоров'я людини; обов'язкове маркування та прозорість усіх процедур, пов'язаних із отриманням дозволів на використання ГМО, доступність даних моніторингу, а також можливість громадськості брати участь у прийнятті рішень стосовно ГМО [14, с.18]. Варто додати до переліченого те, що ЄС приділяє дуже велику увагу системі інформування про генетично модифіковані організми, їх переміщення. З цією метою, зокрема діє Механізм посередництва з біобезпеки. В Україні ситуація із ГМО наразі врегульована досить фрагментарно. Незважаючи на існування спеціального Закону та наявності у ньому норми про обов'язкове інформування споживачів щодо наявності ГМО у складі продукту, фактично не здійснюється належне маркування продукції, що містить ГМО, а також незаконно вирощуються ГМО-культури, де-юре в Україні відсутні.

В цілому ж, що стосується адаптації законодавства України у сфері захисту рослин, вжиття санітарних та фітосанітарних заходів, слід сказати, що окремі положення названих вище документів в законодавстві України врегульовуються в рамках законів України „Про пестициди та агрохімікати”, „Про якість та безпеку харчових продуктів і продовольчої сировини”, „Про державне регулювання імпорту сільськогосподарської продукції”, „Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення” та інших нормативно-правових актах України.

Основним документом у сфері якості та безпеки сільськогосподарської продукція тривалий час до 2004 року була Директива Ради 93/43/ЄС від 14 червня 1993 року стосовно гігієни продуктів харчування, яка у ст.3 закріпила принципи системи НАССР, а у Додатках встановила загальні вимоги до приміщень для продуктів харчування, до пересувних та/або тимчасових приміщень, в тому числі приватних, для тимчасового обслуговування та інші, а також вимоги до харчових продуктів. Варто зауважити, що ця Директива закріпила положення, які базуються на принципах НАССР для всіх харчових продуктів. І це не випадково, адже саме із прийняттям цієї Директиви в ЄС розпочалось активне впровадження системи НАССР у виробництво продукції рослинництва, тваринництва та харчових продуктів.

Система аналізу ризиків і критичних контрольних точок (Hazard Analysis and Critical Control Point systems) або система НАССР (ХАССП) – це система забезпечення безпеки харчових продуктів на всіх етапах життєвого циклу продукції, яка передбачає систематичну ідентифікацію, оцінку і управління небезпечними факторами, які істотно впливають на безпеку продукції. Вона ґрунтується на 12 етапах, які визначено у положеннях Комісії Кодексу Аліментаріус. Згідно п.2 Регламенту ЄС №852/2004, використання принципів НАССР у більшості випадків все ще не реальне, проте слід вживати всіх можливих заходів для запровадження системи управління ризиками НАССР у сільському господарстві, оскільки згідно п.12 Преамбули Регламенту №852/2004 щодо гігієни харчової продукції, безпека продукції залежить від: 1) визначення в нормативно-правових актах мінімального рівня санітарно-гігієнічних вимог; 2) системи контролю щодо дотримання ними цих вимог; 3) запровадження і використання принципів НАССР. Варто зазначити, що в Україні процес із впровадження системи НАССР у виробництво триває повільними темпами через нестачу кваліфікованих та сертифікованих експертів з впровадження НАССР, фінансову неспроможність підприємств запровадити таку систему

відповідно до вимог відповідних стандартів. В Україні з 1 липня 2003 р. діє національний стандарт ДСТУ 4161-2003 «Системи управління безпекою харчових продуктів. Вимоги» та з 1 серпня 2007 року набув чинності національний стандарт ДСТУ ISO 22000:2007 (ідентичний міжнародному стандарту ISO 22000:2005). За даними Науково-технічного центру №14ДП "Укрметртестстандарт", запровадження системи управління безпекою харчових продуктів на базі концепції НАССР дозволяє підприємству: забезпечити випуск безпечної продукції за рахунок системного контролю на всіх етапах виробництва; належним чином керувати всіма небезпечними чинниками, які загрожують безпеці харчових продуктів – запобігати, усувати чи мінімізувати їх; гарантувати, що харчові продукти є безпечними на момент їх споживання у їжу; забезпечити належні гігієнічні умови виробництва у відповідності з міжнародними нормами; демонструвати відповідність застосовним законодавчим та нормативним вимогам щодо безпеки харчових продуктів; укріпити довіру споживачів, замовників та органів нагляду до продукції, що виробляється та підвищити імідж підприємства; розширити мережу споживачів продукції та вийти на закордонні ринки; підвищити відповідальність персоналу за випуск безпечної продукції та забезпечити розуміння всіма робітниками підприємства першорядної важливості аспектів безпеки продукції.

Базовими першоджерелами, що визначають принципи системи НАССР у всьому світі, є керівні документи Комісії ООН «Кодекс Аліментаріус»: Міжнародний харчовий кодекс - Кодекс Аліментаріус. Гігієна харчових продуктів. Основний текст (1997); Загальні принципи гігієни харчових продуктів (1997); система НАССР і провідник по її впровадженню (1997). Основний документ Комісії Кодекс Аліментаріус - Міжнародний харчовий кодекс або Кодекс Аліментаріус (створений в 1969 році, змінений в 1997р).. До структури цього Кодексу входять загальні («горизонтальні») стандарти і стандарти по групах продуктів («вертикальні») у сфері організації системи НАССР. До Загальних стандартів належать: маркування продуктів,

забруднювачі, добавки, методи аналізу і відбору проб, харчова гігієна, інспекція імпорту та експорту продуктів та системи сертифікації, залишкові рівні препаратів ветеринарії та пестицидів. До «вертикальних» стандартів входять практично усі вищеназвані розділи, проте вказується сфера застосування стандарту і врахована специфіка конкретного продукту. Загальні принципи гігієни харчових продуктів (Додаток до Кодексу Аліментаріус) та Система НАССР і провідник по її впровадженню містять визначення НАССР як інструменту оцінки небезпечних чинників і впровадження систем контролю, в яких увага акцентується на профілактичних заходах, а також визначення, принципи, настанови щодо системи НАССР. Причому Загальні принципи гігієни харчових продуктів у п. 2.4. зазначають, що перш, ніж впроваджувати НАССР, слід впровадити супутні програми, зокрема, належну гігієнічну практику згідно Кодексу Аліментаріус та вимоги до безпеки харчових продуктів, що в Україні, зокрема, регулюється ст.1 Закону України «Про безпечність та якість харчових продуктів», яка визначає поняття належної практики виробництва – термін - аналог «good hygiene practice». П.6 ст.44 цього Закону також передбачає співпрацю санітарної, ветеринарної служб та Комісії з кодексу Аліментаріус у вигляді встановлення переліку харчових продуктів, які звичайно представляють високий та низький ризик для здоров'я населення. Це також норма належної гігієнічної практики, адаптована відповідно до законодавства ЄС. Проте дане Законом України «Про безпечність та якість харчових продуктів» визначення належної гігієнічної практики (виробництва) фактично не розкриває, якою ж повинна бути ця належна практика – «такою, яка необхідна для виробництва безпечних та якісних продуктів, що відповідають технічним регламентам». Закон України «Про ветеринарну медицину» у ст.1 дає визначення належної практики виробництва, проте тільки для ветеринарних препаратів, кормових добавок, преміксів та готових кормів.

Варто вдосконалити дане визначення шляхом внесення змін до ст.1 Закону України «Про безпечність та якість харчових продуктів» для сільськогосподарської продукції наступним чином: належна практика виробництва – це діяльність виробників сільськогосподарської та харчової продукції, яка спрямована на виробництво та введення в обіг якісної та безпечної сільськогосподарської продукції, при якій при звичайних технологіях виробництва автоматично та постійно дотримуються санітарно-гігієнічні, ветеринарні, фітосанітарні вимоги якості та безпеки продукції та існуючий ризик зводиться до мінімального прийняттого рівня шляхом контролю виробництва на всіх його критичних точках.

В ЄС на основі системи НАССР - менеджменту безпеки харчової продукції побудовані Регламент 178/2002 та Регламенти 852/2004, 853/2002, 854/2004. Найбільш визнаними на Заході нормативними документами, що встановлюють вимоги до системи НАССР і аредитованими з метою сертифікації є голандський стандарт “Вимоги до системи НАССР – базової системи безпеки харчових продуктів», датський стандарт DC 3027:2002 «Менеджмент безпеки харчових продуктів на основі системи НАССР», британські стандарти BRC, BRC-IOP, німецько-французький стандарт IFS та міжнародний стандарт ISO 22000-2005 «Системи управління безпекою харчових продуктів. Вимоги».

В Україні, незважаючи на формально виконані вимоги п.2.4. Загальних принципів гігієни харчових продуктів, на жаль, відсутня загальнодержавна концепція розроблення і впровадження системи НАССР у практику виробництва сільськогосподарської та харчової продукції, а також відповідні настанови щодо її застосування. Статті 20 Закону України «Про безпечність та якість харчових продуктів у цьому випадку явно недостатньо.

За період з 1993 по 2004 роки в ЄС було досягнуто високий рівень охорони здоров'я людини від потенційно небезпечних продуктів тваринного та рослинного походження та прийнято ряд важливих документів ЄС, зокрема Директива Ради 96/23/ЕС від 29 квітня 1996 року щодо реалізації заходів з метою

здійснення моніторингу окремих речовин та їх залишків у живих тваринах та продукції тваринного походження. Проте це не виключило виникнення певних проблем у цій сфері: випадки зараження хворобами тварин, дублювання та суперечності окремих положень законодавчих актів ЄС у сфері ветеринарії, для ліквідації яких служить „Біла книга” про безпеку харчових продуктів, в якій проаналізовано чинне законодавство ЄС. „Біла книга” містить напрямки політики та принципи безпеки харчових продуктів. Зокрема, п.3 Вступу „Білої книги” наголошує на тому, що ефективна політика безпеки харчових продуктів має визнати взаємопов’язану сутність виробництва продуктів харчування. Провідним принципом „Білої книги” в цілому є те, що політика безпеки продуктів харчування має базуватися на всеохоплюючому, інтегрованому підході. Даний принцип має бути в усьому. Це стосується продовольчого ланцюга (“ферма (поле)-стіл”), усіх продовольчих галузей та передбачає ефективне відстеження безпеки таких продуктів, оцінку ризиків, принцип попередження при управлінні ризиками. Також серед принципів визначаються «інші легітимні фактори» наприклад, охорона довкілля, турбота про тварин, стійке сільське господарство, очікування споживачів щодо якості продукції, правдива інформація й визначення важливих характеристик продукції та способів її переробки й виробництва. Визначення обсягу таких легітимних факторів нині вивчається на міжнародному рівні й особливо в Кодекс Аліментаріус. Доцільно було б здійснити визначення обсягу таких факторів і в Україні, оскільки в жодному нормативному акті не вказано, які фактори визначають безпеку сільськогосподарської продукції, принципи забезпечення безпеки такої продукції. П.16 книги також визначає, що збір інформації та її аналіз є основним елементом політики безпеки харчової продукції, зокрема шляхом систем моніторингу, системи швидкого оповіщення про небезпеку, інформаційні системи в сільськогосподарському секторі, моніторингова й наукова діяльність з визначення радіоактивності довкілля й відповідні наукові мережі. В Законі України «Про безпечність та якість харчових продуктів» не закріплено положень про збір та аналіз інформації про безпеку харчової

продукції. Порядок інформування населення, виробників і споживачів стосовно безпеки харчових продуктів відображено у ст.3, ст.16 та п.1.ст.19 Закону та передбачено створення Центру обробки запитів та надання повідомлень, який на сьогодні ще не розпочав роботу.

28 січня 2002 року Регламентом ЄС 178/2002/ЄС [411] було створено Європейський орган з питань безпеки харчової продукції (EFSA), у травні 2005 року до складу якого включено п'ять ключових наукових комітетів ЄС. Досвід діяльності цього органу корисний для України тим, що в Україні немає органу управління з аналогічними функціями. В чинному законодавстві не закріплено, яким чином повинен відбуватись збір інформації та оцінка ризиків у сфері безпеки сільськогосподарської та харчової продукції. Центр обробки запитів та надання повідомлень має інші функції (ст.16 Закону України «Про безпеку та якість харчових продуктів»). На нашу думку, Національне агентство із контролю за якістю та безпекою сільськогосподарської продукції виконувало би ці функції в повній мірі.

Основним документом, що регулює впровадження системи HACCP в європейське законодавство, на даний час виступає Регламент ЄС № 178/2002 про встановлення загальних принципів та вимог законодавства щодо харчових продуктів, створення Європейського органу з безпеки харчових продуктів та встановлення процедур у галузі безпеки харчових продуктів від 28 січня 2002 року. Крім того, діє Міжнародний стандарт ISO/TS 22003:2007 „Система менеджменту безпеки харчової продукції” - останній документ із серії системи менеджменту безпеки харчових продуктів, який гармонізує міжнародну практику безпеки продуктів харчування.

Регламент ЄС № 178/2002 від 28 січня 2002 року, безпосередньо не перераховуючи принципи HACCP, у п.12 зазначає, що для забезпечення безпеки харчових продуктів необхідно розглядати всі аспекти ланцюга виробництва харчових продуктів як безперервність. Цим фактично встановлюється основний принцип безпеки харчової продукції –

простежуваність (відстеження) харчових продуктів чи речовин, які використовуються для виробництва харчових продуктів.

З 17 липня 2000 року ЄС в цілому було взято курс на радикальне реформування забезпечення безпеки харчової продукції, зокрема продукції тваринництва – з 17 діючих директив у цій сфері було запропоновано утворити чотири, які прийняті у 2004 році – Регламент (Постанова) ЄС 852/2004 від 29 квітня 2004 року про гігієну продуктів харчування, Регламент (Постанова) ЄС 853/2004 від 29 квітня 2004 року про спеціальні правила гігієни для продуктів тваринного походження, Регламент (Постанова) ЄС 854/2004 від 29 квітня 2004 року про спеціальні правила офіційного контролю продуктів тваринного походження, призначених для споживання людиною та Директива 41/2004/ЄС від 21 квітня 2004 року про відміну деяких Директив стосовно гігієни харчування і здорових умов для виробництва і розміщення на ринку деяких продуктів тваринного походження, призначених для споживання людиною, а також внесенні змін до Директив 89/62/ЕЄС і 92/118/ЕЄС та Рішення 95/408/. Тому із часу їх прийняття розпочався новий етап забезпечення екологічної безпеки продукції тваринництва, рослинництва та харчової продукції в ЄС, який триває і досі.

Регламент ЄС №852/2004 від 29 квітня 2004 року, який складається із 18 статей і Додатків I і II, встановлює загальні правила гігієни харчових продуктів для європейських підприємців харчової промисловості. При цьому ст.1(2) вносить застереження, що дія Регламенту не поширюється на первинне виробництво і зберігання продуктів, призначених для наступного домашнього споживання. П.13 Преамбули підкреслює, що система НАССР – це інструмент допомоги операторам по виробництву екологічно безпечної продукції, а не метод саморегулювання і заміна офіційного контролю за безпекою продукції, а п.15 визнає, що є такі випадки, коли неможливо застосувати принципи НАССР. Таким чином, надзвичайно важливими для окремих операторів в такому випадку стають рекомендаційні норми Комісії «Кодекс Аліментаріус». Текст статей Регламенту №852/2004 присвячений загальним положенням, зокрема

необхідності застосування принципів системи НАССР, які визначаються у п.2 ст.5, а також дефініціям, здійсненню офіційного контролю, реєстрації та сертифікації на підприємствах харчової галузі (ст.6), зобов'язанням цих підприємств (глава II) та іншим питанням. Додаток II «Загальні санітарно-гігієнічні вимоги для усіх видів підприємств харчової галузі» фактично модернізує та доповнює аналогічні вимоги Директиви 93/43/ЄС. Додаток I до Регламенту 852/2004 присвячений регулюванню виробництва сільськогосподарської продукції. Положення Додатку I згідно п.1 застосовуються до транспортування, зберігання та обробки сировини на тому підприємстві де вона була вироблена, перевезення живих тварин, у випадку з продукцією рослинного походження, продукцією рибальства та звірівництва, транспортні операції по перевезенню сировини, природа якої не зазнала суттєвих змін, з місця виробництва до підприємства. Важливою функцією забезпечення безпеки сільськогосподарської продукції за Регламентом 852/2004 є облік, зокрема у рослинництві та тваринництві.

На відміну від Регламенту ЄС № 852/2004, Регламент ЄС № 853/2004 та Регламент ЄС № 854/2004 повинен застосовуватись при оптовій торгівлі тваринницькою продукцією, а для підприємств роздрібною торгівлі достатніми є вимоги Регламенту ЄС № 852/2004.

Дуже позитивним, на нашу думку, є те, що Регламенти ЄС № 852/2004 та 853/2004 повторюються тільки в загальних положеннях – щодо простежуваності, застосування принципів системи НАССР та використання деяких однакових дефініцій. Регулюють же вони, незважаючи на близькість сфер безпеки харчових продуктів і безпеки тваринницької продукції та сировини все-таки різні питання. Безумовно, функціональна підсистема механізму забезпечення екологічної безпеки тваринницької продукції повною мірою розкрита саме в Регламенті ЄС № 853/2004 та Регламенті ЄС № 854/2004.

Варто запозичити корисний для України досвід регулювання екологічної безпеки продукції тваринництва та сировини з нього в одному нормативно-

правовому акті, а не відділяти кожен різновид продукції тваринництва в окремий нормативно-правовий акт, як це зараз зроблено в Україні з молоком та молочними продуктами, рибою тощо. Кодифікація цих норм в Харчовий кодекс України могла б позитивно вплинути на якість нормативно-правового регулювання безпеки сільськогосподарської продукції. Структура його уже нами пропонувалась.

Як можна зробити висновок, ЄС регулює переважно організаційно-правову підсистему забезпечення екологічної безпеки сільськогосподарської продукції. В Україні положення нормативно-правових актів ЄС у цій сфері знайшли відображення в ряді законів України. Крім того, ведеться постійна робота по гармонізації вітчизняного законодавства у сфері безпеки сільськогосподарської продукції з відповідним законодавством ЄС, зокрема про це свідчать наступні документи п.1, 2, 3, 5, 6, 7-9 Плану заходів щодо підвищення якості м'ясо-молочної продукції, затверджений Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2006 року № 655-р, який встановлює на 2006-2007 заходи, які необхідно здійснити в цій сфері, а також п.8 Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про затвердження плану першочергових заходів щодо інтеграції України до Європейського Союзу на 2010 рік» від 19 травня 2010 року №1073-р.

Література

1. Press release on the launch of EC consultations on how to raise agricultural product quality, *IP/08/1503*, October 15th 2008 // Режим доступу: <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/08/1503&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>
2. Шемшученко Ю.С. Міжнародне право навколишнього середовища. Розділ XXII. Екологічне право України. Академічний курс // Під заг. ред. Ю. С. Шемшученка. – К.: Юридична думка, 2005. – 848с
3. Європейське право навколишнього середовища: навч. посіб./ Микієвич М.М., Андрусевич Н. І., Будякова Т.О. – Львів: БФ „Екоправо-Львів”, 2004. – 256с.

4. Бакуленко В., Безносенко Д., Криворучко С. та Шевченко О. Виявлення комплексу проблем державного управління процесами європейської і євроатлантичної інтеграції України // Вісник Національної академії державного управління. – 2006. - №1.
5. Горська О.В. Проблеми АПК України в контексті європейської інтеграції України / О.В. Горська // Економіка АПК. – 2003. – №1.
6. Малишева Н.Р. Гармонізація екологічного законодавства в Європі : дис. у формі наук. доповіді на здобуття наук. ступеня д-ра юрид.наук: спец.12.00.06 „Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право”. – К.,1996. – 54с.
7. Статівка А. Сільське господарство України та його інтеграція в міжнародні сільськогосподарські й торгівельні організації: проблемні питання. – Право України. – 2003. – №4.
8. Ляшенко Г. Тасіс. Європейський Союз і Республіка Молдова. Реалізація Угоди про партнерство і співробітництво. Порівняльний аналіз. Ветеринарія і охорона здоров'я споживачів / Г. Ляшенко. – Кишинів, 2002. – 60с/
9. Медведєва М.О. Міжнародні правові стандарти співробітництва держав у галузі біотехнологій : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец.12.00.11 „Міжнародне право” / М.О. Медведєва. – К., 2005. – 17с.
10. Олексієнко М. Створення механізму сертифікації та контролю стандартів сільськогосподарської продукції відповідно до вимог СОТ-СФС. Аналіз проекту Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про карантин рослин» на предмет його відповідності нормам міжнародного права та права ЄС / М. Олексієнко, Юридичний радник. – К., 2005. – 15с.
11. Куровська І.А. Розв'язання проблем гармонізації законодавства України із законодавством Європейського Союзу як передумова інтеграції України до європейських співтовариств : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.11 „Міжнародне право” / І.А.Куровська. – К., 2007. – 18с.

12. Francisco Soler, José M. Gil, Mercedes Sánchez / Consumers' acceptability of organic food in Spain: Results from an experimental auction market // *British Food Journal*. - Vol.104, Issue 8. - 2002.

13. Постанова ЄС 2092/91 про органічне виробництво аграрної продукції та посилання на аграрні продукти та продукти харчування [Електронний ресурс] : // Проект БІСТРО 2003: розвиток органічного агровиробництва в Україні : брошура "Досвід ведення органічного виробництва в Європейському союзі: Моделі розвитку в Україні. – Режим доступу: <http://www.minagro.gov.ua/page/?5549>. – Дата доступу: груд. 2010. – Назва з екрана.

14. Струтинська-Струк Л.В. Правове забезпечення біобезпеки при здійсненні генетично-інженерної діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд.. юрид. наук : спец. 12.00.06 „Земельне право; аграрне право; екологічне право; природоресурсне право” / Л.В. Струтинська-Струк.– К., 2005. – 20с

Анотація

Стаття присвячена актуальним питанням вдосконалення організаційно-правового механізму забезпечення якості та безпеки сільськогосподарської продукції в Україні та ЄС. Проведено ґрунтовний аналіз основних норм права ЄС та національного законодавства щодо забезпечення якості та безпеки сільськогосподарської продукції, впровадження принципу простежуваності походження продукції, системи управління виробництвом НАССР, впровадження економічних методів стимулювання органічного сільського господарства в Україні. Внесено окремі пропозиції по вдосконаленню чинного законодавства України.

Аннотация

Статья посвящена актуальным вопросам совершенствования организационно-правового механизма обеспечения качества и безопасности сельскохозяйственной продукции в Украине и ЕС. Проведен обстоятельный анализ основных норм права ЕС и национального законодательства относительно обеспечения качества и безопасности сельскохозяйственной

продукции, внедрения принципа отслеживания происхождения продукции, системы управления производством НАССР, внедрения экономических методов стимулирования органического сельского хозяйства в Украине. Внесены отдельные предложения по совершенствованию действующего законодательства Украины.

Summary

The article is devoted the pressing questions of perfection of organizational and legal mechanism of providing of quality and safety of agricultural produce in Ukraine and EU. It gives detailed analysis of basic norms of right for EU and national legislation in relation to providing of quality and safety of agricultural produce, introduction of principle of traceability of products, control system, introduction of economic methods of stimulation of organic agriculture, by the production of HASSP is in Ukraine. Separate suggestions are brought in on perfection of current legislation of Ukraine.